

Torsdag 6 oktober 2016

Mägi & Nisbeth

Uppsala Kammarorkester

Paul Mägi, dirigent

Ellen Nisbeth, viola

**MU
SIK**
I UPPLAND

Program

Ludwig van Beethoven
1770-1827

Edvard Grieg
1843-1907

Wilhelm Stenhammar
1871-1927
arr. Hans Palmqvist

Wilhelm Stenhammar
1871-1927

Uvertyr till Prometheus

Peer Gynt, Svit nr 1, op. 46
Morgonstämning
Åses död
Anitras dans
I Bergakungens sal

Två sentimentala romanser op. 28
Andantino
Allegro patetico

PAUS

Serenad för orkester i F-dur, op. 31
Overtura: Allegrissimo
Canzonetta: Tempo di valse, un poco tranquillo
Scherzo: Presto
Notturmo: Andante sostenuto
Finale: Tempo moderato

Konserten beräknas pågå till 21.10

Uppsala Kammarorkester

Violin 1

Klara Hellgren, *koncertmästare*
Bernt Lysell, *koncertmästare*
Nils-Erik Sparf
Anders Lagerqvist
Katarina Edvardsson
Sarah Cross
Dag Alin
Conny Lindgren

Violin 2

Jeffrey Lee
Staffan Ebbersten
Dinara Mansurova
Christina Gustavsson Hamberg
Gabriele Freese
Catharina Ericsson

Viola

Susanne Magnusson
Kim Hellgren
Erik Ring
Åsa Paulsson Stove
Annette Maxe

Violoncell

Per Nyström
Sara Wijk
Louise Agnani
Gunnar Jönsson

Kontrabas

Barbro Lennstam
Sigrid Granit
Roger Bergman

Flöjt

Hanna Gustafsson
Kristina Eriksson

Oboe

Daniel Burstedt
Jenny Hülphers

Klarinett

Lena Jonhäll
Jan-Erik Alm

Fagott

Sven Aarflot
Magnus Bagge

Horn

Fredrik Dickfelt
Lennart Svensson
Trine Bjerke
Britt Crafoord

Trumpet

Bengt Fagerström
Paul Häggblöf

Trombon

Birgitta Lagerstedt
Sally Allkins
Nicholas Eastop

Tuba

Alexander Skylvik

Pukor

Christer Ferngren

Slagverk

Magnus Einarsson

Skapelsemyt, morgonstämning, romantik och nordisk längtan till Italien

Ludwig van Beethoven tänker man knappast i första hand på som skapare av sceniska verk, undantaget då förstås operan *Fidelio*. Balettkompositör känns definitivt inte typiskt, ändå finns det två sådana av hans hand. Den andra av dessa, *Die Geschöpfe des Prometheus* från 1800-01, var resultatet av en prestigefylld beställning, en som Beethoven inte kunde säga nej till. Det var en stor man i baletthistorien, den italienske dansaren Salvatore Viganò, som sytt ihop handling och koreografi. Viganò sågs som förvandlaren av balettkonsten från osammanhängande akrobatik till fullödiga dramatik. Han var ett stort namn i hela Europa, inte minst i Wien där den dansintresserade kejsarinnan Maria Theresia hörde till hans fans. Det antas att initiativet att be Beethoven skriva musiken till Prometheus-baletten kom från henne. Det är i stort sett bara uvertyren som överlevt på konsertestraderna. I scenisk form skulle balletten nog idag uppfattas som lite otidsenlig. Men man ska minnas att den representerar en estetik som stod högt i kurs i upplysnings-tidens tongivande kretsar, möjligheten att civilisera mänskligheten genom vetenskap och konst. Viktigt för Goethe, för Schiller och för Beethoven.

Prometheus, den grekiska mytologins vänlige titan som stulit elden från himlen i syfte att höja människornas kulturella nivå, ger liv åt två statyer. Till en början är han inte helt nöjd med resultatet, så han tar dem till berget Parnassos för undervisning hos de sköna konsternas gud Apollo. Denne tar hjälp av Amfione, Arione och Orfeus för tonkonsten, Melpomene och Thalia för tragedier och lustspel, Terpsichore och Pan för det senaste om herdedans samt av Bacchus för heroisk dans. I slutändan tycks projektet ha gått mycket bra. Det var då, det.

Med säker känsla för egna hits samlade Edvard Grieg 1888 de än idag allra mest populära styckena ur skådespelsmusiken till Henrik Ibsens *Peer Gynt* från 1867 i en fyrsatsig *Svit nr 1. Morgonstämning, Åses död, Anstras dans och I Bergakungens sal* - vad allt har inte dessa musikaliska pärlor tvingats medverka i som reklambakgrund, inte minst den stackars morgonstämningen. Ibsens versdrama betraktades som en rätt elak satir över den norska folksjälen, och var ursprungligen inte alls avsett för scenen. Men dramat såldes snabbt ut i sin första upplaga och författaren insåg skådespelspotentialen, trots berättelsens för sin tid radikalt fria rörelse i tid och rum. 1874 beställde han musik av Grieg till ett planerat framförande i Kristiania. Leveransen blev omfattande, över tjugo olika musikavsnitt med en hel del att göra även för sångsolister, recitatörer och kör. Om musiken till scenen hos Bergakungen i Dovrefjäll hade tonsättaren själv detta att säga: *Jag har skrivit något för bergakungens sal som klingar så mycket av komocka, det ultranorska och det självtillräckliga att jag bokstavligen knappt kan lyssna på det*. Succén var dock stor, Grieg tvingades framföra *Peer Gynt*-utdrag under resten av livet, och de båda sviter han med tiden sammanställde gav klirr i kassan.

Morgonstämningen, denna musikaliska sinnebild av Norges natur, griper i själva verket den vittbereste Peer i Marocko i Nordafrika, vid början av fjärde akten. Åse är hans mor, vars död i tredje akten ger upphov till den fina stråkelegin. Anitra är dotter till en beduinhövding, och förtrollar Peer fullständigt med sin dans i samma akt. Hos Bergakungen befinner vi oss i andra aktens slut, Peer jagas på porten av trollen, hämndlystna efter hans äventyr med trollkungens dotter. *Peer Gynt*

är naturligtvis inte bara en satir om norrmän. Den unge äventyraren är helt enkelt människan, du och jag, allmängiltig och universell.

Även om **Wilhelm Stenhammar** under sin levnad var allmänt erkänd som tonsättare, såg man honom nog då ännu mer som pianist och dirigent. En eftersökt solist, vida berömd för sitt Beethovenspel, och en mycket aktiv kammarmusiker. Som konstnärlig ledare för Göteborgs orkesterförening under femton år blev han en viktig vapendragare för sina nordiska kompositörskolleger. En stor man, men ständigt anfäktad av klen självkänsla. Exempelvis utlöste mötet med idolen Jean Sibelius andra symfoni en djup skaparkris, och han drog genast tillbaka sin egen nyss färdigställda första symfoni.

Varför valde Stenhammar att kalla sina underbara violinromanser (här i Uppsala ikväll i violaversion) från 1910 för *Två sentimentala romanser*? Ordet sentimental har idag fått en rätt tveksam klang, men sentiment bör här förstås i sin grundbetydelse. Känsla, uttryckt på renaste och klaraste vis. Romanserna skrevs vid en tid då tonsättaren egentligen strävade efter att lämna romantiken bakom sig. Jämfört med sin samtida musikaliska omgivning är de ändå rätt romantiska. Kanske skulle titeln uttrycka något i stil med "Tja, jag vet ju att det här inte riktigt är tidens melodi...". Det blev vännen Tor Aulin som fick nöjet att uruppföra romanserna.

Likt många andra konstnärer kring förra sekelskiftet sökte Stenhammar inspiration i Italien, och 1907 fick han äntligen tillfälle att uppleva Florens i karnevalstider. Därifrån skrev han: "... jag hoppas att ett nytt orkesterstycke, ett slags florentisk vårdityramb, eller vad det kan bli, ska sjunga sig klar i

min hjärna... Jag vet så väl hur jag vill ha det, och ändå vet jag inte alls. Jag ville dikta så vackert och vekt om södern som endast en nordbo kan. Men inte vet *jag* om jag kan det". Tanken på *Serenaden i F-dur* hade väckts, men det krävdes en längre tid och stor möda innan den var färdig. Det mesta av serenaden skrevs 1912-13. Men vid uruppförandet i januari 1914 gick det bara så där i det dåtida Hovkapellet kamp med det onekligen svårspelade originalpartituret. Detta drogs tillbaka och reviderades grundligt. Slutversionen uruppfördes 1919 i Göteborg, satserna var nu fem istället för de ursprungliga sex. De tre mellersta *Canzonetta*, *Scherzo*, *Notturno* såg tonsättaren som ett sammanhängande block, han skrev attacca mellan dem i partituret. Per brev inför ett framförande i Stockholm framhöll han också vikten av att stava den inledande satsen *Overtura*. "Bakom de traditionella satstitlarna ligger i detta fall en förstucken antydan till ett program. Det är inte bara titlarna som är italienska". Uruppförande nummer två ägde rum i Göteborg och blev en stor framgång, men serenadens status som ett av alla tiders främsta svenska orkesterverk fick Stenhammar ändå aldrig riktigt uppleva. Nog finns här italiensk vår och värme! Men också nordiskt ljus och naturlyrik, den svenska sommarnattens skönhet. Spår märks av inspiration från Sibelius och ifråga om orkesterbehandlingen rent av från Richard Strauss, en tonsättare som han annars ställde sig mycket kritisk till. Infallsrikedom och färgglädje regerar, ändå är orkestern inte större än Mendelssohns eller Beethovens. Stenhammars känsla för de enskilda stämmornas individuella liv gör att serenaden på sina ställen kan betraktas som kammarmusik för orkester.

Gunnar Lanzky-Otto

Paul Mägi, dirigent

Estländaren Paul Mägi är sedan 2004 Uppsala Kammarorkesters chefsdirigent. Han är en högt ansedd dirigent med en omfattande och framgångsrik karriär på scener runt om i Europa, USA och Sydamerika. Han har även ett förflutet som jazzviolinist.

Sedan 2011 är han konstnärlig ledare och chefsdirigent vid Vanemuine Teater i Tartu, Estland. Paul Mägi är också professor i dirigering vid Estniska Musikaliska Akademien och har tidigare verkat som gästprofessor vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm. 2013 blev Mägi invald i Kungliga Musikaliska Akademien, och i januari 2014 mottog han det hedervärda Estniska Kulturpriset för sitt breda arbete som dirigent och pedagog både i Estland och utomlands. Nu tar Paul Mägi med sig Uppsala Kammarorkester och kvällens program hem till Estland för konserter i Tallinn och Tartu.

Ellen Nisbeth, viola

Ellen Nisbeth, född 1987 och uppvuxen i Uppsala, är idag en av Skandinavians främsta violasolister. Hon började spela violin vid fyra års ålder, kom senare att övergå till viola. Ikväll är det andra gången hon framträder som solist med Uppsala Kammarorkester.

Alldeles nyligen utnämndes Ellen Nisbeth till *Rising Star* av den europeiska konserthusorganisationen ECHO för säsongen 2017/2018! ECHO lyfter fram Europas mest framstående unga solister och erbjuder dem att under en säsong ge konserter bland de 21 konserthus som ingår.

Ellen Nisbeth har studerat vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm och gått solistdiplombildningar i Oslo och vid Royal College of Music i London. 2007 gjorde hon solistdebut i norska Bergen. Hon vann Kungliga Musikaliska Akademiens Solistpris 2012 och året efter vann hon det nordiska solistpriset i Norge och har därefter tilldelats flera stipendier och utmärkelser. Ellen har hunnit framträda med de stora symfoniorkestrarna i Sverige och Norge och medverkat vid ett flertal internationella festivaler. I våras gjorde hon också Tysklandsdebut med Brandenburger Symphoniker. Hon har nyligen gjort hyllade inspelningar med musik av norske Arne Nordheim, och har precis inlett ett samarbete med skivbolaget BIS Records. Ellen Nisbeth ger regelbundet mästarklasser och är sedan 2015 lektor vid musikhögskolan i Stavanger. Hon spelar på en Dom Nicolo Amati-violon från 1714.

Musik i Upplands kommande konserter

Konsertkarusellen 9-16 oktober

Musik, minnen, flykt Nadin al Khalidi och Gabriel Hermansson

Turné i Uppsala län, arrangeras i samarbete med respektive kommun

Lördag 22 oktober 16.00

Carte Blanche Trio X och hemliga gäster

Restaurangen, Uppsala Konsert & Kongress

Arrangeras i samarbete med Uppsala Konsert & Kongress och med stöd av Musikens Hus Vänner

Söndag 23 oktober 16.00

Uppsala Kammarsolister och Mika Takehara, slagverk

Hymn till livet musik av Lorusso, Dun, Lysell och Lindgren

Sal B, Uppsala Konsert & Kongress

Söndag 30 oktober 16.00

Linnékvintetten firar 30 år! Gäster: Olle Persson, Håkan Björkman och Jacke Sjödin

Sal B, Uppsala Konsert & Kongress

Uppsala Kammarorkester till Estland!

Kvällens konsert spelas i Estland i helgen. På lördag 8 oktober konserterar Uppsala Kammarorkester i Tallinns konserthus och på söndag i Vanemuine Konserthus i Tartu.

Tack till Tallink för sponsring samt till Svenska Ambassaden i Estland och Uppsala Kommun för turnéstöd.

Musik i Uppland samarbetar med Vi-skogen

Utöver en blomma, som tack till våra artisters medverkan planterar Musik i Uppland fem träd i Vi-Skogen som en gåva till vår gemensamma jord.

Musik i Uppland, Box 3106, 750 03 Uppsala, tel. 018-17 19 20, info@musikiuppland.se

Länsmusikchef: Peter Waldemarsson 018-17 19 33

Orkesterchef: Mona Gunnarsson 018-17 19 36, mona.gunnarsson@musikiuppland.se

Orkesterassistent: Jens Norberg 018-17 19 24, jens.norberg@musikiuppland.se

Foto: Ellen Nisbeth, Nikolaj Lund. Paul Mägi, Stewen Quigley

Se Musik i Upplands aktiviteter också via facebook, twitter och youtube.
www.musikiuppland.se

